

АНАТОЛІЙ КОСМАТЕНКО

Біографічна довідка

Анатолій Денисович Косматенко народився 3 жовтня 1921 р. в с. Времівці Донецької області в родині селянина. Після закінчення середньої школи у 1939 році був призваний до лав Радянської Армії, де перебував до 1947 року. Під час війни — в діючій армії.

З 1948 по 1953 рік вчився на філологічному факультеті Київського університету. Працював у «Літературній Україні», згодом — у видавництві «Радянський письменник» та журналі «Дніпро».

Систематично з 1947 року друкувався в газетах, журналах і альманахах. Перша збірка «Байки» вийшла у 1953 році. Потім виходили книги: «Нові байки» і «Кручені паничі» (1956), «Слово» (1959), «Яка ж мораль?» та «Сміх і гнів» (1965), «Запорожець і чорт» (1969), «Скіфська сережка» (1972), «Галинчині малюнки» (1974), «Їжак, троянда й соловей» (1974), «Жагуче кохання» (1977).

Помер Анатолій Денисович 6 квітня 1975 року.

СЛОВО ПРО НАШОГО БАЙКАРЯ

Творчу особистість Анатолія Косматенка, його портрет як сатирика можна змалювати кількома словами: Байкар. Справжнісінький. Або, як ще кажуть, за покликанням. Бо ж нині без його імені уявити сучасну українську байку неможливо. Вони зв'язані назавжди, так би мовити, вічною материнською пуповиною, від якої він як письменник узяв своє життя.

Анатолій Косматенко в літературі почав виступати невдовзі по закінченні Великої Вітчизняної війни, учасником якої він був. 1947 рік. Повернувшись із армії, недавній воїн береться за перо. У газетах, журналах не відомий ще молодий автор друкує перші байки. І вони привертають увагу не тільки шанувальників цього жанру, а й письменників старшого покоління, зокрема сатирично-гумористичного цеху. Було у них, у його байках, щось, так би мовити, своє власне, свіже. І оте «щось» засвідчувало: народжується байкар, цікавий, з оригінальним словом. 1953 рік. До читачів потрапила невеличка, але досить-таки вагома, з простою і в той же час промовистою назвою книжечка: «Байки». Автор — учорашній студент Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка Анатолій Косматенко. Вона, та перша книжечка, утверджує його в нашій літературі як цікавого, талановитого байкаря сучасності.

Самобутній талант Косматенка-байкотворця проявився якось відразу, з перших кроків і заявив про себе дзвінкоголосо, своїм живим, народним словом, милозвучністю поетичної мови, свіжою образністю, точною алегоричністю. А ще й добрим розумінням природи жанру, його класичних традицій і законів. І глибоким знанням алегорії. Адже без алегорії — справжньої байки нема, є її тінь. Можна заселити твір колекцією звірів, речей, та, якщо вони не творять узагальненого образу людини або коли ти знехтував їхньою (звірів) природою, змусив їх робити те, чого вони не повинні робити навіть як алегоричні персонажі, приписав їм невластиві вчинки, поводження тощо, це далеко ще не байка. Є сякий-такий звіринець, музей речей — профанація байки. У Косматенка нічого цього не стрінеш — перед ним завжди були зразки класичної нашої байки — І.Крилова, Л.Глібова, Є.Гребінки. До речі, Л.Глібова він любив

невимовно, як то кажуть, обожнював, — за високу поетичність, ліричність його чудових байок, його образність. І завжди вчився у нього байкарської майстерності. Вчився, але не прагнув копіювати. Не був рабом споконвічних канонів, що йдуть ще від славнозвісного Езопа і нашого Г.Сковороди, ніколи не вдавався до сліпого наслідування. Навпаки, А.Косматенко настійно шукав нових, власних шляхів, дбав про оновлення, осучаснення стародавнього й шанованого в народі жанру, його алегорій, образів. Турбувався, щоб у байці відчувався дух, биття пульсу сьогодення, щоб її образи були сучасні, як і весь колорит, увесь поетичний лад, усі, так би мовити, поетичні атрибути. Це підтверджує його творчість.

Він ніби народився для байки і був їй відданий до останку. Пригадуються перші зустрічі з молодим Анатолієм Косматенком — ті часи, коли він ще не встиг як слід, як ото мовиться, оперитися. Вразили його любов до байки, те, як він запально, натхненно захищав цей жанр. «Треба серйозно, на повний голос говорити про байку — сучасну, нову. Вона цього варта, має таке ж право на життя, як і всі інші жанри — частенько, бувало, говорив Анатолій. — От тільки нам, байкарям, треба дбати, щоб байка була справжньою байкою, справжньою літературою, а не забавкою, де замість людей лицедіють звірі. Безликі, ходульні. Щоб завжди байка поезією була, високою...»

Косматенко пильно дбав про це. І досяг він у цьому немало. Докази — його талановиті байки, полишені нам у спадщину. А що Косматенко байкарем був талановитим, цікавим, засвідчує такий високий авторитет у нашій гумористиці, як видатний митець веселого слова, безсмертний у літературі Остап Вишня. Добре серце, світлий розум його відразу ж помітили неабиякі здібності молодого байкаря. Того ж таки 1953 року він сказав про молодого автора:

«Байки Косматенка грамотні, актуальні, написані доброю мовою. Я мав приємну нагоду «перевірити» байки, їхній вплив і відгуки на них численних аудиторій, а це, між іншим, найкращий брус! Косматенкові байки сприймаються дуже прихильно і дуже тепло».

Справді-бо, і читачі, і слухачі любили Косматенкові байки. Любили у них оте просте, від народного кореня слово, співучу

мову, оту виразність змісту, хоч і висловлену в алегоріях, але ж добрими поетичними засобами, бо ж байка наша має щось від народної казки, від народної творчості взагалі.

Потрібні факти? Знову ж таки звернуся до Остапа Вишні, мудрого й тонкого шанувальника нашого гумору, сатири. Не раз великому гумористові траплялося виступати перед слухачами вкупі з молодим Косматенком. І от читаємо:

«...Потім Анатолій Косматенко читав «В'юна», підлизу й підлабузника, що проліз па посаду наглядача за дном у ставку, замість дзеркального коропа. В'юн, розуміється, і забруднив, і замутив дно. Мораль:

Таких в'юнів, таку слизьку породу
Одразу слід виводити на чисту воду,

— дуже слухачам була до вподоби, і летіли на подяку байкареві знову гучні оплески.

...Читав іще Анатолій Косматенко... Та багато він щоразу читав, бо того вимагали слухачі.

Молодий, ще дуже, дуже молодий, не член (Спілки письменників.— П.С.), а байкар Анатолій Косматенко повоював аудиторію».

Чуєте — повоював аудиторію... Отже, полонив людей своїм словом. Як просто і як багато сказано! Ні, він, Косматенко, артистом у читанні не був, він читав просто, невиразно вимовляючи букву «р». І мораль у байці «В'юн» дещо, може, пересічна (молодість, брак досвіду). Але сюжет, ідея твору, його художня канва, добра мова — ось що полонило слухачів і читачів.

Звідки це йде? Звідки береться? Мабуть, від матері-батька, отих вічних трударів сільських з села Времівки на Донеччині, які народили й виростили байкаря нашого, прищепили йому велику любов до слова. Від того оточення, в якому зростав і сил набирався майбутній поет — село, сільська школа, армія (1939—1947 рр.), фронтове життя, університет, праця в газетах і журналах. І постійне спілкування з людьми... Мабуть. А ще — уміння бачити, пізнавати життя, любов до материнської мови —

любов глибока, любов до історії свого краю, до людей, які життя нове будують.

У цьому суть і зміст творчості Анатолія Косматенка. У його новому підході до байки, до її архітектоніки, художніх образів, алегоричності.

Анатолій Косматенко виявив неабиякі новаторські здібності у сучасній байці. Умів у звичайному, буденному віднайти важливе, багатьма й непомічене, підвести його до важливого звучання, витворити цікаві образи, наповнити великою думкою. Він чи не перший у нас, в українській літературі, почав уводити в байку історичні сюжети, історичні постаті, розглядаючи їх із позицій дня сьогоднішнього. Згадаймо бодай такі чудові речі, як «Аль-Газал», «Сакви, Сопілка і Капшук». Та хіба тільки ці! У них минуле поєднується із сучасністю («Ех, перейняти б досвід деяким туристам!» — дуже дотепна мораль з «Аль-Газала», спрямована проти деяких запопадливих сучасних низькопоклонників перед усім іноземним). Тож читаєш ці твори не як данину минувшині, а як актуальну, злободенну сатиру, якою автор, уміло користуючись історичними паралелями, воює проти сучасного зла, і це надає творам особливого значення, великого художнього осмислення.

Байки А.Косматенка здебільшого по-справжньому поетичні — мовою своєю, образністю, ритмікою — усім своїм ладом. Іноді у них засвічуються ліричні барви, сповнюючи байку теплотою, навіть ніжністю (як це буває часто у Л.Глібова). За такі зразки можуть правити хоч би «Полтавські галушки», «Кібець і Чайка» (та й ще чимало інших). Перша взагалі написана не канонічним, традиційним класичним розміром — не ямбом, як це здавен усталилося, а амфібрахієм, такою невластивою для байки трискладовою стопою.

Розмір цей надав їй якоїсь особливої, я сказав би, ніжності, музикальності, поетичного вираження. Навіть, якщо хочете, — пісенності. Бо ж як легко, невимушено читаєш ось такі рядки:

Полтава!

Одне тільки слово, красиве й ласкаве,

А душу бентежить до дна.

Полтава, Полтава!

*І мова Наталки, проста й величава,
І сміх «Енеїди» луна.*

Яка глибочінь думки поетичної! У рядках оцих — і пісенна музичність, і задушевна лірична теплота, і така невимушена простота, виразність мови, і повага до історії народу свого... А це ж байка! Заспів до твору сатиричного (ну, хай гумористичного). Таких зразків у А.Косматенка — поєднання лірики із сатирою, гумором — багато.

Або ще приклад такого ліричного настрою, заспіву — байка «Кібець і Чайка»:

*Гроза з-над овиду, як привид, уставала.
На синьооксамитнім тлі
Ізнагла стрімко Чайка виринала
І сум несла на сизому крилі.
Був зблиск. Був грім. Був смерк.
І хмар навала. І пахло зливою...
Далеко від землі,
Немов шукаючи якоїсь кари,
О тій порі
В несвітській одчайдушній грі
Розкриливсь Кібець очкарий...
І в хмари линув.*

Вчитайтесь у ці рядки, в ритміку вірша. Яка виразна картина передгроззя!.. І тут уже інша інтонація, інші барви, мотиви. Та ліричність малюнка захоплює своєю чудовою образністю, мистецькою палітрою, відчуттям стану природи. У байці, в алегоричному образі Чайки, відомому з народних дум і пісень, виразно і чудово (акварельно!) змальовано — з великою теплотою — матір-страдницю, яка заради дітей іде на найтяжчі пожертви. У лиху годину — в грозу — Чайка-мати

*Десь на чужім незнанім полі,
Прикривши зраненим крилом,
Закляклі, охололі,
Чужі обігрівала пташенята...
Бо — мати,
Бо що їй хизування в бурелом!*

Побачити у звичайному велике, уміння піднести його до художніх висот, надати громадянського звучання — характерне для Косматенка-байкаря, його творчості. Ось хоч би байка «Хата». Сюжет, на перший погляд, нескладний. Два брати-художники змалювали батьківську хату (образ багатозначний). Один намалював просто, без прикрас, так, як усе є, — життєво, а другий — витіювато, з уявними красотами: — «...легкість — блиск! Гармонія тонів, контрастів риск!» А «глядачі, на другу глянувши, до першої вертають, подовгу там стоять...» У чім річ? Загадку розгадала рідна мати малярів — просто, безхитрісно, по-материнському мудро:

*Старенька на синівські хати
Дивилась довго. Мовчки. А затим,
На другу показавши пальцем вузлуватим,
Озвалась глузувати:
«Нема любові тут і доброти».*

Без любові і доброти, цих найвищих категорій почуттів, не існує на світі правди, краси, добра. Патріотизму. Ось так, здавалось би у малому, незначному факті, байкар побачив велике, і тема набула високого соціального, патріотичного звучання. Сказати б, філософського трактування людської гідності. Досягає цього автор кількома точними поетичними штрихами, без зайвого моралізування. З допомогою простих, але таких вагомих образів, алегорій. У даному разі — це слова матері, які сповнює ота глибина думки, оте таке просте і людське: «Нема любові тут і доброти».

Саме у цьому, в отій простій і водночас високій, афористичній алегоричності, поетичній художності, у глибині, як степова криниця, думки краса і сила байкарської майстерності Анатолія Косматенка, хорошого байкаря, який, на превеликий жаль, дуже рано пішов із життя — пішов у розповні творчих сил, художнього таланту. Він міг ще багато зробити для нашої літератури, і не тільки для байки, бо знаємо його іще як поета-лірика, непосреднього майстра гумористичної казки, веселої, дотепної, з такою хорошою співучою народною мовою, як його, на жаль, незавершена, високопоетична, така усміхнена, весела «Повість про славного-преславного Стрибунця Горобця».

Тож хай ця книжка, компонована ще самим автором, але незакінчена, буде доброю згадкою про нашого чудового байкаря, людину — Анатолія Косматенка, пам'яттю про його творче горіння.

ПЕТРО СЛІПЧУК

БАЙКИ, ПРИТЧІ ТА ВІРШІ

СОЛОВЕЙ НА ДОТІ

Над Ірпенем — на кручі, на узліссі,
Де три берізки з-поміж трав,
Немов медсестри, юно підвелися, —
В руїні дот стояв.
Колись над ним ревіли бомбовози,
Колись вогнем він дихав, клекотав,
Тепер — гули вітри, шуміли грози
Та Соловей щовесно щебетав...
До нього стежечка крута біліла.
Хто йшов — спинявсь
і голову схиляв...
Потрісканий, в рубцях, весь обгорілий,
Він край свій оглядав,
Як воїн, з бою уцілілий...
На тому доті Гава Солов'я й зустріла,
«Дивуюсь в людях одному, —
Сказала, крутячись круг себе, —
Давно не місце тут йому —
Взяли б та й розібрали на якісь потреби.
А так — ні черв'ячка у нім, ні тлі...»
«Ех, Гаво, — Соловей на те, — нещасна Гаво,
Нікчемні ж клопоти твої!
Дот — свідок мужності, звитяги й слави,
Любові свідчення до рідної землі!
Він силу в людях будить величаву,

Він юнь у наші дні
Безсмертним подвигом гартує,
Бо дот є дот. І по війні
Воює!»
Що Гаві мудрість Солов'їв!
Напхати дзьоб — на це лиш Гава жвава.
А ти, ти дбай про внуків і синів:
Пильнуй і пам'ятки, і пам'ятники слави
Своїх дідів,
Своїх батьків —
Людина ж ти, не Гава!

СМАРАГДОВА СИМФОНІЯ

Перед Тополею стрункою
Встать!.. Геть з голів брилі і картузи!
Струмить під небо повинню гінкою
Смарагдова симфонія краси!
І мариться і чується, як за горою,
За незабутньою за крем'яною,
Не рокіт синьої грози —
Гуркоче грім жорстокого двобою...
Я чую рідні голоси.
Я бачу: лави підвелись у Понизов'ю —
Гурчить броня, тріщать ворожі бліндажі...
Юнак, мій друг, залитий кров'ю,
Шле в чорні свастики вогнів ножі...
І падає. І смерть звиса у надголов'ю.
Смерть Кінець. Відвоювавсь.
Дійшов межі.

Солдат

Зажди. Це не кінець.
Ти бачиш: за туманом
Тополя в рідній стороні?!
Дай добіжу. Я лист лиш прикладу до рани —
І легше станеться мені.
Смерть

То марновірство. Глянь: Тополя — чорна.
Гілля покручено, обпалено вогнем...

Солдат

Я добіжу. Вона пригорне —
І зелено під небо ми спакнем!
Над світом станемо. І світ увесь до краю
Оглянем орлим оком віч-у-віч.
Лиш так безсмертя я зазнаю
На перехресті злих сторіч!

Смерть

То марновірство. Та й поглянь на себе:
В порохівім чаду,
Скалічений, подертий на виду, —
Хіба такого їй звияжця треба
Під цю біду?!

Солдат

Хто в серці серце носить тополине,
На того й жде вона щодня і щогодини.

Тополя

Я жду тебе, мій сину, жду!
І він підвівсь і їй назустріч ринув...
Вам, хто у серці серце носить тополине,
Хто чує відгомін звияжної яси,
Вам, юні, сміливі герої,
Цю байку шлю в нові часи!
Струмить у небо повинню гіркою
Симфонія безсмертної краси!

СЕРЦЕ І ПЕРЕЦЬ

«Чого так приглядаєшся до перцю?

Не бачив зроду чи й не їв?»
«Мені нагадує він серце».
«Ти ба! А я від декого із лікарів,
Твоїх колег-братів,
Чував, що саме перець серцю й робить шкоду».
«То як сказати. Перець має тьму сортів,
Буває різного заводу:
Є — солодить,
Є — так перчить,
Що після п'ють і воду, і не воду!
Але отим, хто мудро ужива,
Кров розганяє, серце зігріва,
Дас здоров'я і — повіриш? — вроду.
Запам'ятай мій лаконізм!»
Хоч він простіш простого:
Боїться перцю той, у кого
Ляклива вдача й нездоровий організм!»
А ти, сатирику, візьми собі в девіз:
Де б і коли не довелось трусити перцем —
Роби розумно те і з чистим серцем!

СЛАВА

Уболівальники і модники футболу,
Знавці і просто крикуни!
Цього підколу
Не подаруєте, я знаю, ви ніколи,
А вдуматись — то чим я завинив?

«Ура! Ура!
Битюк іде! Битюк вернувся на поле!
Ой буде гра! Ой буде гра!» —
Футбольний колізей шумів, гримів навколо...
Та от свисток — і кожен завмира.
Падкі на славу! Заздрість Битюковій долі —
Ось вам урок — зразок.
Тут навіть пущвірок все знає назубок:
Що форвард їсть, що п'є, в якій учився школі,
Коли і де він ногу поламав,

Яких і скільки мав уколів,
Які він операції перестраждав...
Але ж Битюк і грав!
Але й меткий же був із біса!
Які фінти, який був темп!
Суперників зім'яв ущент,
Та ще й — оближеш пальці! — під завісу
Вготив свій сотий м'яч!..
Свисток судді — скінчився матч,
І стадіон струснуло громом...
Всі — до гравця. Битюк же до трибун побіг
І глядачу, дідку старому,
Маленькому, непоказному,
Букет із квітів склав до ніг.
Відтак підняв дідка і на руках своїх
Тримав, крокуючи почесним колом...

І сміх, і гріх —
Усі кричать, що я злукавив,
В кінці неправду написав...
Мовчали б краще. Бо, їй-право,
Коли б я всіх їх опитав —
Ніхто б дідка того і не назвав.
А він хірург. Він майстер нелегкої справи!
То він гравця оперував,
Ночей недосипав
І повернув бійця в спортивні лави.
Ой штучка, штучечка ж єси ти, славо!

ХАТА

Два малярі, два брати запальні,
Що завжди гаряче змагались,
На вернісажі виставлялись.
(Затято ночі й дні
Вони до цього потай готувались:
Їм вернісаж — дуель на полотні).
Народу — не пройти! — зібралось.
І що ж? Не так подивувало всіх знавців,

Що вибір схожий у братів
(Обидва змалювали рідну хату),
Як те... Ну, як би це сказати?..
Ну от — картина перша.
Ну, нічого в ній:
Все просто, звично, аж буденно.
Ну — хата. Ну — криниця. Ну — антена,
Садок на заднім плані в тьмі густій —
Все сто раз бачене, знайоме...
Картина друга — той же антураж:
І місяць, і верба, й криниця та ж...
Але ж бо техніка, але ж які прийоми!
Яка сміливість, легкість — блиск!
Гармонія тонів, контрастів риск!
І щось нове — малярству досі не відоме...
Ат, маєш: глядачі,
На другу глянувши, до першої вертають,
Подовгу там стоять, не розмовляють.
В чім річ? Попробуй підбери до серць ключі!
Митці, знавці й всезнайки
Кричали, сперечалися до лайки,
Та так і не зійшлися ні на чім.
Хтось раптом каже:
«Хай розсудить Мати!»
(На вернісаж її взяли брати).
Почуть, мовляв, представника народу варто.
І Матір попросили підійти.
Старенька на синівські хати
Дивилась довго. Мовчки. А затим,
На другу показавши пальцем вузлуватим,
Озвалась глухувато:
«Нема любові тут і доброти».

СВЯТО

Байка-жарт

Я виїхав подалі, геть за місто.
І там, на килимі трави,

Качавсь, як пес, плигав цаписто —
І так на серці стало гарно, чисто,
Омила душу свіжість синяви!..

Мораль: зробіть таке і ви!

ЖАГУЧЕ КОХАННЯ

Гадюка покохала їжака.
Як обіймала! Цілувала!
Обливалась кров'ю!
І — що ж, кохання річ тонка —
І задоволена була любов'ю...

Ну й на здоров'я!
Кого ж було кохать — верткого Вужака?
Чи тютіньку слизького — Слимака?!

ЧАПЛІНАДА

Так чи не так було — не будемо копатись:
Не в достеменності в цій байці суть

(Та й достеменність, як признатись,
Усяко можна повернуть).
Був, кажуть, конкурс...
Конкурс — знаменитий:
Хто краще Чарлі Чапліна зігра!
Охочих назбиралось —
не злічити...
І всяк помірятись був рад.
А щоб до кожного підхід був об'єктивний,
Учасників не називали до пори:
Ні прізвищ, ні імен — лиш номери.
І стався, кажуть, казус там предивний!
Коли настав кінець веселій грі
Й оголосило присуд свій журі,
То Чарлі — сам великий Чарлі! —
Четверте місце лиш зайняв!

(Знайшлись в його ж манері
спритники зугарні).
Засумував митець, засумував...
Та переможець, щиро й чесно,
Маститого обнявши, так сказав:
«Маестро!
Хоч першим я в почесному реєстрі,
Хоч став, сказати, героєм дня,
Я все ж не тішуся в надії,
Що притлумлю твоє ім'я.
Я — ремісник.
І знаю й розумію —
Мій успіх відблиском сія:
Удати Бога — ще зумію,
Та Богом стать не зможу я».
Яка самооцінка бездоганна!
Прижиться б їй і в нас не зле.

О, скільки б обняло, скажім,
Руданського Степана! Але...

ПОКАЖЧИК

Машина — стоп!.. І дальш — ні кроку!
Мотор заглух — водій вилазь!
І треба ж мати таку мороку
В степу, де по коліна грязь...
Ах, ти ж! Два дні як придбана машина,
Уся мов лялечка. І — хоч надсядись:
Стоїть!.. В чім річ? Яка причина?
Мотор оглянуто. Лягалось вже й на спину —
І ні гур-гур... Комедія якась!
А на сидінні закипа дружина,
А дощ, як найнятий, завзявсь...
Тьху, будь все прокляте!
Нажив собі турботу,
Купила баба порося!..
На щастя, з-за дощу, з-за повороту
Мчить «Волга» — аж сіяє вся.

Стає. Колега брилик геть — немов на фото:
«Сердечне шануваннячко й привіт!
Із прибуттям вас до курорту!
Лікуєм ревматизм? Радикуліт?»
«Іди ти к чорту!»
«Навіщо ж так?
Давай оглянем все як слід».
Взялись. Усе обмацали, усе геть чисто.
Двигун — ні звуку. Мов заляк.
Тут об дверцята брязкає намисто —
Дружина виповзає: «А з бензином як?»
«Тебе ще не стачало! Глянь он на показчик!»
«Показчик твій мені не вкажчик!»
«Та глянь: бензину ж майже бак!»
Була б не жінкою дружина,
Щоб одступитись просто так,—
З обніжка вирвала стеблину,
В бачок засунула... Регоче:
«Ну кіно! Ич, мокнуть під дощем

два телепні причинних,
В бачок залізли б: там сухим-сухеньке дно!»

Ото й воно:
Якщо вже сів за пульт, чи став біля штурвала,
Чи взявсь за руль, —
Дбай, щоб показчики ніколи не брехали,
Бо не водій ти будеш — нуль.

КІТ І ПАЦЮКИ

Байка-жарт

Такий був делікатний Кіт, такого норову,
Що Пацюки на нім зробили зоодром.
За те й на пенсію випроводжали ж здорово
Нагородили пінопластовим хвостом!

І все ж: не будь таким Котом,
Бо відгризуть ще й голову!

ЧЕРЕПАХА

Край берега спіймали діти Черепаху.
Що галасу, що радощів було!
Мерщій майнули у село —
У літеплі скупали бідолаху
Й замислились: яке зробити їй житло?
Чи на соломці спатиме, чи на перині?
Та хтось сказав, що любить спати у піску.
Тож гостю поселили в хаті у кутку.
Пісок знайшли і їжу принесли в хустині:
Цибульку, огірки, шматочки ріпи й дині.
Але найбільш припав їй до смаку
Біленький хліб у молочку:
Глитала — панцир ходором ходив по спині!
Нараз,
Хоч ласощі були й під самим носом
І все, здавалось би, гаразд,
Застигла гостя, наче під гіпнозом...
Нікого і ніщо не поміча,
Щось заяскрілося в очах...
Еге! Почулась музика із приймача —
Так от що захопило розумаху!
Від того дня для слухача
Лились мелодії з програвача —
Бізе, чи Лисенка, чи Баха...
Поглянуть любо: як сприймала їх тімаха!

А ти? А ти все музику й поезію ганьбиш?
Лиш цифри й формули боготвориш?
Невже і досі, горопахо,
Ти в дечім не доріс до Черепахи?!

СЛІДИ І ЗОРІ

Хотів уже покинути байки писати —
Так хочеться про зорі й про любов...
Так де! Погляньте, хто зайшов,
Непроханий, до хати?!
Не стану краще й називати —
Вклоняюсь байці знов.
«Здоров!»
«Привіт! Прошу сідати».
«Забіг до тебе не сидить.
Забіг, щоб виказати усе, що накипіло.
Ти довго ще верзтимеш несусвіть?
Коли ти візьмешся за справжнє діло?
Над чим ти гнешся за столом?
Дивуюся тобі: у хаті тепло, чисто,
Пісні он чути за вікном —
Затяг би й сам, доладно й голосисто...
Так ні — свиней усе шпигаєш тим пером.
Кому твоя потрібна писанина,
Ті хахоньки та хихоньки — байки?»
«Хай так,— кажу,— одне лиш невтямки:
Яка причина,
Що ти кипиш, аж приска піна,
Чом свиням просишся в захисники?
А щодо хати... Так, було тут чисто досі,
Ніхто тут не смітив.
А ти зайшов, не витер ноги на порозі
І — наслідив...»

Прощай, любов, прощайте, зорі й небо, —
У хаті прибирати треба!

ТЕХНІКА

Байка-жарт

Не завжди техніка полегшує нам працю...
Придбав машину пральну Чоловік
(Купив би чорта з два, якби, признаться,
Не гризла Жінка цілий рік:

«І довго ще мені згинатися,
І довго ще вкорочувать свій вік?!
Мені прання — як шприц під бік!»).
Купив. Додому приволік.
«Ге,— дума,— є для жінки цяця.
Полегшає й мені».
Аж ні.
«Ти знаєш, муже, я пройшла не ті науки,
Я в техніці ні бе, ні ме, ні ані-ні,
А ти механік.
От кому і карти в руки.
Та й це нехитра штука:
Сюди ось воду наливай,
Сюди білизну накладай,
Отут вмикай
І все — давай, давай!
А сам лежи собі, немов на дачі,
Пали, дивися телепередачі».
Так легко стало
Чоловікові... Хоч плач!
Тепер він зам і нач,
І квач і прач,
І навіть — натирач
(Бо є вже техніка для стелі
й для підлоги!).
Засмикавсь неборак, охляв...
І молить Бога,
Щоб десь якась учена голова
Не винайшла, бува,
Машини, що жінкам би мила й ноги.

Далася ознаки технічна допомога!

ЧУЙНІСТЬ

І хто сказав, хто знову розпустив,
Що байка —
Лиш безпідставна й жовчна лайка,
Всього лиш примітивний негатив,

Що за сміттям вона не бачить дивних див
І що, мовляв, усе хороше
Лиш очорнити може?!
Я хочу спростувать чутки такі.
От жаль, що за стіною
(А стіни в нас які?!)
Сусідка заважа балачкою нудною...
А втім, на добрий лад себе я вже настроїв:
Душа шовковіш від шовкової трави!
І хай поза стіною гомін а чи тиша,—
Пишу. Іду на ви!

Мала руденька Миша,
Із роду польових,
Намислила звернутись до Сови,
Хоч знала про чутки, що до мишви
Сова, мовляв, недобрим духом дише...

(А за стіною:

«Заходю... І голови не повернув.
Мовчить. Я — так і так... Перебив. Приходь, каже, через
тиждень. Бачиш — звіт пишу...»)

Та сміливість, як кажуть, носить ордени.

А головне — найголовніше —
Ішлося до осені, не до весни:
Упорядкуй житло якпотепліше!
А в Мишки завалилася нора,
А Мишка — немічна, стара,
Ледь носять ноги...
Не обійтись одній без допомоги!

(А за стіною:

«...Приходю через тиждень. Зустрів начебто й привітно. Не
дав і домовити. Знаю, каже, знаю. Та ти ж у мене не одна,
вас же он скільки! Заглянь днів через п'яток»).

Сова, як з'ясувалось, не була лиха,
До скарг та просьб усяких не глуха, —
Назустріч Мишці крила розпустила,
Напрочуд прийняли до серця діло,
Кликнула Ховраха,
Наказ дала — і діло закипіло:
Ховрах на горбику як засвистів,
Як засвистів —
Поназбігалось тут його братів,
Кротів та ховрахів,
І як взялись, як узялись,
Так щиро, вміло,
Та й вирили таку нору-житло,
Що Мишку аж на сльози потягло,
І слова не могла сказати —
Не жарти ж: не нора — палати!

(А за стіною:

«Отак уже третій місяць і ходю й ходю. Уже й терпіти
нема куди»).

Як дякувала Мишечка Сові,
Розумній голові,—
Від серця, щиро, просто й добротактно!
Ну, ось вам байка. А тепер скажіть,
Чи варт було розводить несусвіт,
Що байка про хороше втнуть не здатна?

(А з а стіною — там своє: «...ходю й ходю...»).

АВТОБІОБАЙКА

Жарт

Як тридцять косматю буйнилось,
Усі говорили: «Старий!»
Коли ж за півсотні скривилось —

Кричать: «Молодий! Молодий! Молодий!»

*

Ну що ж, друже Толю,
Тримайсь бадьоріше —
Немає ніяких тут див:
То байка лише наймудріша,
То байка лише найсмішніша,
То байка лиш — ох! — найсумніша.
Яку будь-коли ти створив!

ПАПУГА НА ДАХУ

«Мене, мене вважаєте ви дурнем?
Звете невігласом та безкультурним
За те, що я довблю одне і те,
Верзу дурниці, лаюся, сварюся
Або набридлі істини кричать беруся?!.
Гай-гай! А знаєте про те,
Що, коли стати з правдою на тет-а-тет,
Для мене то пусте —
І ваші насміхи, і глум ваш, і наруги,
Бо знаю правильце я золоте:
Які господарі — такі в них і Папуги!»

СУТЬ І СУЄТА

Щоб глибше вивчити людину,
Дознати потайний її заряд, —
Зробили вчені апарат.
Маленький.
Не якусь махину.
Із вигляду — ну, шапка-ковпачок.
Легка. Красива. Модна:
В ній датчики — щоб фіксувати кодно
Найменший порух сил, чуттів, думок...
Як слід було й чекати,
Знайшовся й Чоловік,
Що згодивсь (не без плати)

Носить ту шапку рік.
Рік проминув і — результати:
1. Військові здібності — Наполеон.
2. Самозаглиблення — Спіноза.
3. Абстрактне мислення —
Ейнштейну втер би носа.
4. Дар красномовства — Цицерон.
5. Енергія — сто раз оббігти б міг планету.
6. Дар творчості — задатки генія-поета...
Міг стать Довженком, Рафаелем міг,

Роденом, Корольовим, Бучмою-артистом,
У цирку — видатним еквілібристом...
Не перелічиш даних всіх.
І це у Чоловіка геть простого...
О, відкриття!

Жаль тільки: з даних тих ніякого пуття,
Бо то — лиш виміри уявлення пустого,
Що ними Чоловік усе життя
Вимірював себе самого.
Енергія, щоправда, все ж була.
І немала...
Та що із того?
На злість і заздрощі пішла:
Невдаха не терпів же успіху чужого!

НА СТАРТІ

Два колеса велосипедні
На старті перемовились хапком:
«Ох, — каже Задньому Переднє, —
Сьогодні нам дістанеться обом.
Заради отії медалі
Господар зажене в металолом!»
«Хіба такий він лиш на фестивалі?
Він скрізь і завжди рветься напролом.
Пригляньсь, як натискає на Педалі
І як згинається вужем Перед Рулем!»

Що б говорили далі —
Узнай!..
Тут — старт! Почулося: «Давай!»
І подались... лишивши байку без моралі.

МЕТАМОРФОЗА

До шлюбу, надто ж після шлюбу,
Та ще й вдовою ставши, все вона пройшла:
І Крим, і Рим, і мідні труби
(Є дані Парубоцького одного клубу,
Що далеченько й поза трубами була),
Та ось перелюди і перелюби,
Яким і несть числа,
Урвались. Старість налягла
(Не та вже хватка і не ті вже зуби!).
Всі сучині сини,
Всі дженджики і джигуни —
Чи любо, чи не любо —
Покинули її.
(Не надяться вони
На фальш косметики і старощів потуги!).
Ні подруги у неї, ані друга...
Тоді-то й залунав скрипучий голосок:
«Ота з отим до ранку застоялась!»,
«Ота з отим ховалась у садок!»,
«Ота з отим, їй-богу, цілувалась!»,
«А ту вже тягне на солоний огірок!».
Все відала. Все знала.
Совою ж цілу ніч
На хвильку не склепляла віч —
Знай стежила та підглядала
(Та нишком слинку й жовч ковтала —
На більш-бо зась!).
«І що за молодь повелась?! —
Усюди вдень гукала.—
Де чувано таке,
Щоб молоде іще, зелене,

А цілувалось?!..
Нене ж моя, нене...
З такими щось вершить?!
Це діло нелегке!»
Стоп, стоп! Зійшов я па слизьке:
Один знайомий супиться на мене.
Колись він — ой було, було...
Тепер же він — моральне джерело!

НЕБЕЗПЕЧНИЙ ЗЛОЧИНЕЦЬ

Мабуть, детективна байка

Пролог

В будинку відпочинку «Трудівник»,
Як всі трудящі й нетрудящі спали,
В нуль-нуль годин
І сім хвилин
Почувся крик:
«Прокляття! Обікрали!»

Розділ I

Міліція і розшук — на ногах!
Майор Синьцов і підполковник Мах
Пости розставили. Мости заблокували.
Все небо в нагляді.
В кущах —
Секрети. Йдуть шифровки і сигнали...
Не те, що птах,—
Комар не пролетить! Жучкам нема щілини!
В той час...

Розділ II

Поважний з вигляду Мужчина
В будинку відпочинку розійшовся — страх!
Без тям біга, рве собі волосся...

Але відомий детектив Мефодій Тьося
Уже шурує по кутках.

Розділ III

(Що вкрали? Гроші?) —
«Гроші—то б дрібниця!»
«Виходить, золото?» —
«Загнув!»
«Секретний винахід?» —
Мужчина мов не чув.
«Державна таємниця
Дісталась в руки шпигуна?...»
Мужчина зупинивсь.
Скрутив три пальці:
«На!»
Тут Тьося...

Розділ IV

Але вже в дверях —
Майор Сипьцов і підполковник Мах.
«Продовжуйте», — Мефодію сказали.
«Так що ж, кінець кінцем, украли?»
В Мужчини змійка па губах:
«Що», «що»... —
Враз очі налилися кров'ю. —
Час! Мислення! Здоров'я!»
Всі переглянулись по тих словах...

Розділ V

«Спокійно. Не хвилюйтеся. Не треба, —
Майор Синьцов взяв слідство все на себе, —
А то до мислення й здоров'я вже дійшло...
Конкретно: що і як було?»
«А що розповідать, коли аж душить зло?!
Мене він утуманив.
З ранку і до ранку
Душив, інтригував, заводив у тупик,

Всю шайку показав, і шефа, і коханку...
Не знав я сну, вечері і сніданку...
Я схуд, мій добрий настрій зник!
А що шахрай підсунув наостанку?
Що дав мені на розум?.. Пшик!!!»
«Так хто ж той аферист, той махінатор?»
«Хто», «хто»...— аж заревів Мужчина: —
Автор!!!» -
В куток жбурнув товстенький том якийсь —
і в ліжку брик.

Епілог

Такі злочинці в нас були і, певно, будуть
Не досяга ж їх кодексу рука.
Таких ніхто ніколи й не шука,
Ніхто суворо і не судить...
Так, так! І навіть — кри-ти-ка!

ДЕЛІКАТЕС

Андрій Васильович уранці прихворів.
Було не що — звичайний нежить.
Не кликала Дружина лікарів —
Сто грамів тицьнула, щоб пропотів.
«Пусте,— сказала,—
хоч не гріх би й перележать».
Але в конторі... Кіт лиш муркотів:
Підлеглі пострілом розсипались по місту!
Один перед одним,
Як перед чимсь лихим,
Хапали все, що можна пити-їсти.
В кімнаті хворого нема де сісти,
По коридору не пройти:
В кутках, на підвіконню — мед, ковбаси,
Цукерки, помаранчі, дорогі торти...
Зійшлися всі. І потай ждуть завбази,
Бо то був хімік, то — пролаза!
Той може роздобути й принести

Із полюса свіженькі ананаси,
В пісках Сахари спійману форель...
Та ось і він. Всім одлягло відразу:
В руках — самий портфель...
Не гнувсь дугою, витягся в голоблю.
Та як портфель гармонькою розвів —
Недужий аж розцвів.
«Оце воно! — гукнув.— Оце таки сподоблю!
Ум... Смакота! Здається, вік не їв!...»
Що ж той приніс? Що хворий уминав аж прів?
В мундирах спечену картоплю.

Митець? Що скажеш — екстра-клас!
Та я веду тут не до того.
На іншого поглянеш інший раз:
Енергія, талант, кмітливість — як ні в кого!
Йому б таке вершить для майбуття!
А він лакузить все життя...
В ім'я чого? Заради чого?

НЕВДАЛЕ ЗАЛИЦЯННЯ

Вона ішла — не те тут слово,
Вона пливла — не той це звук.
Вона в'юнилась загадково,
Вона звивалася шовково,
Лиш каблуки — стук-стук, стук-стук...
Ех, Морячок і вшкварив же за нею —
Полундра! Загорілася любов!
Роздайсь, бульвар! Роздайсь, алейо!
Аж іскри-бризки з підшов!
«Красуне! Стій, спинись, благаю,
Скажи: де шила брючки-кльош?»
Вона лиш стегнами вихає,
Лиш б'ються кучері об макінтош...
А флот рубя, як та піхота, —
Нагнав. До безкозирки руку приклада.
І остовпів, розкривши рота:
У неї — Боже! — борода!..

Ох, завелися, завелися ж кавалери!..
Поглянеш тільки — ахнеш, брат:
Жіночі рухи і манери,
Жіночі форми в акурат.
То як жінкам на те й дивиться?!
Вдягли штанці й собі вони.
А вам, піжони-джигуни,
Тепер нема чого кривиться:
Щоб хоч якась була різниця,
Вдягайте, хлопчики, спідниці —
Не заслужили ви штани!

УМОВИ І НАТУРА

«Чого він злий такий, чого дражливий?
До всіх чіпляється, скрізь лається... Чого?
З ним просто розмовляти неможливо!» —
Кажу про Чоловіка одного.
«Якби хоч день в його умовах пожили ви, —
Мені відказують, — були б ще гірш. Ого!»
«А що таке?» —
«Кругом біда, кругом нестатки.
В квартирі тісно. Дітки, теща, тесть...
Сердезі хоч галасвіт без оглядки,
А він тримається, сказать, на честь».
Минає час. В сердеги все в порядку,
В сердеги все вже єсть:
Копійка у кишені,
Варене є й печене,
Квартира — не квартира: особняк!
Де не обернеться — дурняк,
Куди не ткнеться — скрізь удача певна.
Змінивсь? Та де! Такий як був, скажений,
Всіх одбрива. Колючий, мов їжак!
Умови, брат, умови. Все то так.
Та є ще, кажуть, — гени!

ПОДРЯПИНА

Вже теле-, фото- й кінорепортери,
Мов снайпери, націлились на кін.
Врочистий настрій. Шум з усіх сторін.
Завісу піднято — і почалась прем'єра!
Всі ждуть улюбленця... Розчехнуто порт'єри:
Вбіга, звабливий, юний, він!
І квіти зливою з партера...
«О, я примчав, моя Ельвін,
Я перетнув кипуче море!»
Оркестр старається. Співак
Виводить арію і чує: щось ує так...
«О, я щасливий, зоре, моя зоре!» —
Ще гірше... Що ж, у нього в серці горе...
«Кохання — мій маяк!» Учора
Придбав нарешті гарнітур.
Хотілось по прем'єрі друзів здивувати...
«О, не злякався я лютих бур!»
Синочок же — тьху, куди й дивилась мати!
Подряпав — страх... І де він взяв шампур?..
Ну, буде й він і жінка ж пам'ятати!
«О, льнимо в край, де вічні аромати,
Де світ кохання, розкоші й краси!»
Усі розгублені. Партер і яруси.
Не знають, що гадати:
Дав тенор «півня»... Тягне хрипливато...
Вже шанувальники повісили носи:
Де ж те обіцяне мистецьке свято?!
Нервують меломани... Покидають зал...
Кінець. Завісу спущено. Провал!

Шумів недовго люд.
Поблажливий, нівроку,
Поринув знов у клопітні діла.
Та ні одне ж не дозорило око,
Душа ні в кого вчути не змогла,
Що битва — SOS гукати б на всі боки! —
Що битва сталася жорстока:
Подряпина талант перемогла!

ЛЮБ'ЯЗНА БЕСІДА

Колись — ця розповідь стосується села —
Удома кожна жінка хліб пекла.
Можливо, що деінде так воно й понині,
Та, загалом, піч службу відбула:
Купуєм хліб у магазині!
Тоді ж, як часом стрілись господині, —
Вже мова і зайшла:
«Маринко, добрий день, оце я хліб спекла.
Вдалась опара, добре й замісила —
І вийшов... я тобі скажу, пухкий-пухкий...
Повіриш — ну, як вата!»
«Й не говори. У тебе завжди хліб такий,
Із Ольжиним не порівняти:
Оце вгощала... Коники ліпи — глевкий».
«Е, то ще що! Поїла б ти в Тетяни!
Кислющий... Ні жувать, ні проковтнуть.
А, бач, сім'я — як перед смертю тнуть.
Та кинь собаці — пес і нюхати не стане...»
«Тсс!.. Дивися, он чорти її сюди несуть...
Добридень, кралечко, Тетяно дороженька!»
«Підходь, підходь, розваж нам бесіду,
серденько!»

Брати мої, писучі молодці!
Що вам нагадують розмови ці?

ЗНАХІДКА

Рябко знайшов ковбаску за селом.
Хоч був собакою, не був він псом —
Оголосив про те одразу.
Дружки, оближуючись ласо,
Зібрались швидко під дубком
І заходились міркувати,
Як повестись із тим добром.

Одні про чорний день казали приховати,
Ті — хай Бровко розпорядиться всім,
А ті — роздати порівну на брата...
Дискутували, сперечались днів із сім
І, врешті, зупинилися на тім,
Що треба сперш ковбаску скуштувати.
Закінчилися дебати —
Всі подались на край села.
До ковбаси, а ковбаса — давно згнила...

Біда! Тепер ізнову треба засідати,
Щоб вирішить: кому й куди ту гниль прибрати?

«НАФТУСЯ»

У Трускавець, —
Де, я сказав би, до перлини
Цілющої криниці України,—
Збирався Молодець:
Не ради нирок чи печінки,
А щоб гульнуть,
Пожирувать, розважитись без жінки
(І де таким путівки ще дають!).
Сусід же, що не міг добути і курсівки,
Прохав щасливця Молодця:
«Ти ж знаєш, друже, мучусь я, аж гнуся
Не вижену ніяк із нирки камінця.
Прошу тебе: із Трускавця
Пришли мені, не полінуйся,
Цілющої води.
Ось гроші на «Нафтусю»,
А це от сотня — за труди».
Той гроші взяв, не облизнувся.
Ах, загуляв, ох, загуляв — не доведи!..
Яка «Нафтуся» там — шниря сюди-туди,
Все пікніки, все танці, ресторани,
Бенкети з вечора до рану...
Та друга друг не забував:
Водичку надсилав —

Хлоровану... З-під крана.
От поверта. Засів у хаті й нічирк,
Жде від сусіда прочухана. Аж чує крик:
«Іване, брате мій, Іване!
Ти ж золотий мій рятівник!
Як тільки й дякувати маю:
Еж камінець із нирки зник...
Давай-но вип'ємо — нехай не повертає!»
Іван ожив. Біда пройшла.
«Давай! — гука. — «Нафтуся» діло знає!..
П'ю за одужання орла!»

Що значить віра! Помогла.
Без віри, я вам присягнуся,
Була б ніщо й сама «Нафтуся»,
А з нею — бач, які діла!

А з нею — бач, які діла!
Печінка підвела:
Його Дружина —
Ви, певне, бачили — шука шипшину.

ВІДДЯКА

«Хай хто і що мені не каже,
Сьогодні в нас найперше зло —
Нема чого таїтись — кража!
Такого ще у лісі не було...
Раніш — траплялось, крали у громади,
Тепер же — і сусід в сусіда краде.
І хай би з голоду, а то наживи ради!
Пора кінчати. Годі. Допекло!» —
Ведмідь не встиг своє договорити,
Як дехто вже й шумить:
«Неправда!», «Наклеп!»,
«Перебільшує Ведмідь!»,
«Не можна всіх уряд голити!»
А Мишка стиха: «Красти — треба вміть».
А Тхорик теж: «Не треба гав ловити!»

«Заждіть, заждіть! —
На пені забралася Лисиця. —
Таке верзти, скажу я, не годиться.
Ну, може, хтось колись там щось і вкрав.
Так то ж давно було й дрібниця.
А нерозважно кип'ятиться,
Та ще й ганьбити ліс — нема підстав.
А ти, Ведмедику, одразу бити в дзвони...
Є сторожі, спасибі, в нас, і є закони!»
«Я всіх і не ганьблю! Я ще ж не все сказав...»
«Облиш, облиш. У нас немає часу
Такої пізньої пори
Вислухувать словесні викрутаси», —
Сказала й подалася до нори,
Щоб підвечерять ласо.
Прибігла. Рилась, порпалась в пилу...
Аж хтось її м'ясце (накрадені запаси)
Підчистив геть — як під мітлу!

Щоб Лиска з горя не вдалася часом
В печаль-зневіру немалу, —
Я про запас припас моральку вдалу.
Ге, де ж вона?.. Рятуйте — вкрали!

ЗМАГИ В ЧЕРЕВИКУ

У моднім черевіку йшла війна:
Змагалися залізо й тіло —
Цвях і П'ята. П'ята кривавилась,
П'яту залізо їло —
Доходило до кістки діло.
Нарешті Цвях знемігся і пита:

Цвях

Чи довго так? Мені і то остобісіло!..
А ти, хоч кривишся та ойкаєш, бува,
Все ж терпиш, терпиш...
Та не день, не два!

Неначе й не дурна ж у тебе голова...

Я

Та бачиш... Все часу не вистачає,
Все якось так... На завтра відкладаю.
То се, то те...
Це ж треба йти ще до шевця,
Це ж треба... Ой!..
Наскочив я на камінця.
Зняв черевик. Схопивши каменяку,
Що трапилось під руку, — Бах! Бах!
Загнувся Цвях...
Взуваюсь, чую: кінчилася мука.
Дивись, і світ не той в очах:
Так гарно! Сонце сяє, пахнуть квіти,
Всміхаються жінки вродливі, діти...
Йду іменинником, блаженство на вустах.
Іду і думаю: не взяв би враз,
Чого було отак терпіти?!
І засміявсь.
Дивлюся: ще один
Йде й пришкандибує...
А терпить, сучий син!

Це що! Пусте. Бува, біда не в черевіку.
Є й руки, глянеш, є й усе в руках, —
А скільки тих розмов, засідань, крику!
Та просте ж діло: взять загнути цвях.
Не можуть? Лінь? Чи страх?

КРИЛАТІ СЛОВА ГАЛІЛЕЯ

«Оце так новина! Що робиться на світі!
І все ж бо крутиться вона...»
Слова, що здавна кожен зна,
І навіть діти.
Їх що, не говорив ніколи Галілей?
Приписка то біографів?.. Гей-гей!

Отак один, коли про це дізнався,
Отетерів, за голову узявся —
Це ж може статись, що й мені
Хто-небудь щось таке припише,
Чого не думав я і в сні?!
А Галілей з портрета на стіні:
«Чом зворохобивсь, важко дишеш?»
«Та як-таки!»
«Вгамуйся. Будем без амбіцій,
У тебе все стоїть на місці.
Не бійся — я читав твої книжки!»

СКАНДАЛ У САВАНІ

У заповіднику-савані,
Де всякий звір і птах
Жив, як у часи прадавні,
Щось появилось.
Здоровенне — страх!
Звідкіль і що, які на силу дані —
Не знав ніхто.
Дрібнота бачить: діло швах,
І — хто куди: по вибалках та по ярах...
А в кого зуб і пазур справні,
На чати стали по стежках.
Обстали і сидять. Нікому не охота
Зустріти першому грозу.
Аж обіззавсь Удав в болота:
«Я все розвідаю, я підповзу».
Верта: «Е, друзі, щось не нашої породи.
Минулись, мабуть, тихі дні.
Стоїть, скажу вам, твердо, гордо!
На тебе, Леве, схоже... Але ні:
Утричі більша морда,
І пузо, як здалось мені,
Побільше, ніж у Бегемота...»
Лев був не рад тій новині.
Та, як із дужими в біді буває,
У менших співчуття шукає:

«Що ж, Тигре, виручай!..
Добудь м'ясива шмат добрячий
І понеси.
Хабарик дай.
Тим часом, знехотя б неначе,
Хто він, звідкіль — гарненько розпитай».
Верта і Тигр: «Ну й дивина ж, одначе:
На хабара й не глянув,
не бере — і край.
А жінці б віднести — так де його печера?»
Похнюпивсь Лев.
І до Пантери:
«Послухай, любко! В тебе сотні чар:
Вигиниста, порска, повабливі манери,
В очах жадоба й похитливий жар...
Піди й скажи, що ти мій секретар.
Хвостом вильни,
застав потупцюватися круг себе,
Як треба — й поцілуй, полоскочи де треба,
Піди на все заради нас...»
Пішла Пантера.
Повернувшись, все зітхала.
Нарешті каже: «В любощах він пас!..
Такого я в житті не зустрічала.
Я всю себе, повірте, видавала,
Таке, скажу, демонструвала,
Що... Тьху! Хоч би поглянув раз!..»
Лев геть розкис. «Прощайте, — мовив, — діти»,
Пошкандибав на пагорб сам не свій.
Як підійшов, як глянув — світе, милий світе!
Куди з таким змагатись?! І не смій!
І тут наш Лев як стій
Став гнутись, вигинатися незгірш Пантери.
А той — мовчок. Та враз як зашипить!
Пісок і пил як полетить!..
Лев геп на землю — і душа у вищі сфери...
Отямивсь. Чує:
Мишка збоку пискотить:
«Ох, каюся!.. Хтось затулив ізверху нірку,
А я і той... прогризла дірку...

А, бач, як вийшло... Що ж тепер?»
Лев звівся. Глянув і всміхнувся гірко:
Лежала шкура, а страшидло хтось ізжер...

Де ж Леву бідному було надумать,
Що ворог той був не живий,
А надувний,
Причім — із гуми,
Що то зоологи, учений люд,
Проводили свій дослід тут?

МОКВА

Вернувшись з колгоспу, із яким змагався,
Розповідав на зборах керівник:
«Я побував у них. До всього приглядався.
Ну, техніка, організація у них — це шик,
Та цим нас не здивуєш. Я й не дивувався,
То хитрість не нова.
Відомі нам ті штучки! Показуха!..
А глянеш — в сторожів ані плащів, ані кожуха.
Замість берданок — палки — зброя бойова.
Ганьба! А дощ іде, а вітер дує...
Турбота про людей — скажу я!..»
«А в нас? — почулися слова. —
Хіба в плащі я, в чоботях вартую?!
А вже три місяці моква...»

«Ех, діду, діду, — аж скривився Голова. —
Дивиться треба об'єктивно й принципово:
У них — то ж явище типове,
А в нас... Ну що ж, на жаль, ще іноді бува.
А дід: «Воно того... Моква, моква...»

ЛИХО СЬОГОЧАСНЕ

«Невже вам жалко — га? — сказать, де треба, слово?
Невже вам щось, ну справді, заважа

Продвинуть мій талант молодика
В состав писателів, у храм ваш у лавровий?!
Послухайте новий прелюд мій «Про бичка».
Читали теща й жінка — сліз була ріка.
Казали теща (гм!): «Милительно й чудово!»
Не хочете? А жалко. Що за чоловік?!
Ех, бачу, бачу: вчитись вам — не день, не рік!
Учїться ж, вчїться і — обов'язково.
В Сошенка вчїться, у Жуковського, в Брюллова...
Ото були, ото був вік!
Тепер нема таких.
Та, мабуть, вже й не буде знову...»
«Та то ж був інший час!
Не ті ж були й умови:
Тоді у поті благородному лиця —
З кріпацтва визволяли генія — творця,
Художника, мислителя, співця,
А не якогось графа там Хвостова!»
«А й я ж не граф!
Замовте, ну прошю!
Ну хоч манюньке слово!»
«Міліціє! Ох, ах...» —
Впав чоловік на брук.
Кінець. Готовий.
Мужаймося, схилїмось і — ні слова...

ДЖОКОНДА І НАПОЛЕОН

Творінням дивним Леонардо
Прикрасив спальню Бонапарт —
Блюзнірство, гідне б ретрограда!
(Що ж, із мистецтвом безпардонні бонапарти,
Та хто з них «Монни Лізи» варт?!)
«Я виграв бій! Я витяг знов щасливу карту!
Так буде завш. І це не жарт.
Не посміхайсь дарма, мадам Джокондо! —
Так, повертаючи з боїв назад,
Гукав щораз Наполеон Джоконді гордо. —
Моя імперія покриє світ,

Всі пензлі світу слугуватимуть у мене!
Ти чуєш, як шумлять полків моїх знамена
Від хвиль варязьких до прадавніх пірамід?!
Хто в славі вишивсь більш? Назви його імення!
Аттіла? Цезар? А чи Вінчі геній,
Що звів тебе на це ось полотно?!
Не знаю рівні я на всій землі злиденній!» —
Зухвалець панував. Пив славу, як вино.
Здавалось, вік лунати похвальбі шаленій...
Та вдарив грім Бородіно —
І впав додолу галльський ківер...
За знаменом хилилось знамено,
А крижаний московський вітер
Розвіяв хміль, і чвань, і славу заодно!

Нема імперії. Запався й слід.
Безумець у ганьбі скінчив дорогу.
Джоконда ж дивиться у світ
І загадково усміхається до нього...

ТАЄМНИЦЯ БУДДИ

Як хвилям синім океану,
Як гангських лотосів квіткам, —
Немає ліку всім дивам
Священно-тайним Гіндустану!
Скоріш осягнеш ти нірвану,
Аніж віднайдеш ключ дивам
Таємно-тайним Гіндустану!
І все ж одне відкрию вам:
То крапля в морі Гіндустану...
В Аджанті є прадавній храм,
Споруджений безвісними руками, -
Давно колись явилась небесам
Зірниця сяйна Махаяни.
Є в нім простора зала. Там
У сутіні твоїм очам
Немало дивних див постане...
Та є одне — то диво всім дивам!

В стіні скелястої споруди
У давню давнину,
Ніч недоспавши не одну,
Хтось висік статую святого Будди.
До неї йдуть мандрівні люди.
І ти прийди — й побачиш дивину:
Сьогодні Будда усміхається неначе,
А завтра — гнівен він чи гірко плаче;
А ще прийди — побачиш Будду в сні..
Я довгі, довгі дні
Шукав, питав усюди,
Хто відгада загадку Будди.
Лиш золото й допомогло мені.
«Дивись! — Чернець шепнув на вухо мило.
Посвітач я несу лівіш».
Враз Будду смутком-хмарою покрило.
«Дивись! Посвітач ставлю я правіш».
Враз Будду ніби сонце звеселило.
«У світлі, — посміхнувся, — вся сила!»
Й додав тихіш:
«Який потрібен Будда буде,
Таким і буде Будда!»

А я скажу іще простіш:
Залежить все від клієнтури
І кон'юнктури.
Та є світильники куди хитріш!
Сказать? В однім заморськім краї
Є помодерніша й олія, й гніт.
До чого й хитро ж світлотінь мінняють —
Підсвічують Новий старезний Світ!

ДЗЕРКАЛЬЦЕ

Хоч сотні літ живи, любись як хоч,
А про дружину знаєш — краще змовч.
Померла жінка. Страх було й дивиться:
Нещасний Чоловік навзрид рида.
Хоч їй ті сльози вже — як пияку водиця.

Так молода ж була, ой молода!..
А ще ласкава. А вродлива, білолиця!
А вже бідова! А слухняна! А... а... а...
Труну накрили. («Ну, бувала й вередлива...»),
Труну опущено. («А була й сварлива...»).
Лопати зблиснули. («Траплялася й біда...»).
Вже копачі до ями приступають...
«Ой де ж таку знайду ще я?!..»
Вже перші пригорщі землі труну вкривають...
«Прощай же, квітонько моя!..»
Заворушилась тут земля. Важка хвилина.
І враз — мов звільнена пружина,
Звелася, зкатапультинула з труни дружина!
«А ось і я! Не ждав? Отак на той світ відправляв
Свою кохану-розкохану?!
І дзеркальця — хоч би шматочок! — не поклав,
Щоб там ніякий чорт на мене і не глянув??!
Чекай же, мій Іване!..»
Розлючена і зла
Метнула до села,
Аж курява лягла.
Що вдома в них було — покрите все туманом...
А казано, що квітонька довгенько ще цвіла,
Коверзувала, ніби панна,
Й таких Іванів два чи й три пережила.

Я критися не стану:
Щось не ведеться на мораль мені.
До речі: дзеркальця... в якій тепер ціні?

У ШИНКУ

Із циклу

Ще не встановлено, де саме,
Але колись, як не було ще й нас із вами,
Зайшов погрітись у шинок
Якийсь дідок.
Там за дубовими столами

Сидів гурток —
Із тих, що в світі ходять між панами
І п'ють горілку з мужиками.
Їм саме вірш дочитував Панок:
«Я геній, посланий богами!
Я — голос правди! Я — пророк!
Вкраїно, слав мене й пишайся мною!»
«Тобою?! — підхопивсь один. —
Та ти щеня!
Єдиний геній тут — це я!»
«Ні, я!» — ударив другий в стіл рукою.
«Ні, я! Ні, я!» — затрясся третій бородою...
«Я, я...» —
І почалась гризня.
Дідок те слухав і хитав лиш головою.
Взяв палицю і на стіні не жартома
Накарбував:
«У нас нема
Зерна неправди за собою».
«Панове, — каже їм, — хвилиночку спокою.
Якщо ваш крик не всує, не дарма,
То підпишіться тут ось власною рукою!»
Запала тиша враз німа.
Панків як хто облив водою... Тик-мик...
Що діяти з Дідком отим?..
Посовались та й підписались —
Бог із ним!..
Дідок насупився, повів бровою
І — розчерком одним
Всіх перекреслив. Всіх.
Зоставив лиш Піїта.
«Як?! — закричали всі. —
Ти що, з пристріту?!
Він — геній? Голос правди?
Ми ж — лайно?!»
«Та цитьте, — їм Дідок. —
Ось дайте мовить слово.
Завважте: йдеться ж про зерно,
А не полову!»
«Ах, так?! — скипів Піїт. —

Чудово! Схотілося не в двері — у вікно?!
Так вишвиρνуну швиденько!
Ти звідки взявсь і що ти за одно?»
Дідок лиш посміхнувся:
«Ох-ох, страшненько.
Що з чоловіком робить мед-вино!
А щодо мене... Я — Шевченко».

САКВИ, СОПЛІКА І КАПШУК

Хоч вірте ви, хоч ні,
А це було не в сні.
Як диктор вже віддав усім «добраніч»
І сів писати я — почулася хода.
Дивлюсь: у дверях — Боже мій! —
Сковорода!
Григорій Савич...
Став. Привітавсь.
На стіл мій погляда.
«Стружем байки?» —
«Ум-гу». —
«І як?» —
«Біда...»
«Бува. Облиш до завтра, синку,
А зараз ляжмо на яку годинку,
Бо вранці клопіт випада:
Хотів би я тебе прохати.
Щоб зустріч влаштував для мене ти —
З якимось любомудром, філософом-братом.
На тому світі ні з ким душу ж одвести —
Погомоніть чи просто подиспутувати...і
Уранці довелось довгенько нам іти.
Геть-геть за місто.
До одного Кандидата
(Він жив подальш людської суєти).
Нарешті ми і в нього.
У його пенатах.
Йде бесіда про Сонце, Землю, про світи...
Аж раптом чую —

Григорій Савич вже питання задає —
Мовляв, над чим філософ-брат працює?
А той: «Я ваші твори коментую!»
«Так, так. Але ж у нас, напевно, є
Й оригінальне щось, своє?
Як ласка — поділитися прошу я».
А той ізнов: «Я ваші твори коментую!»
«Гаразд. А що вам спати не дає?
Яка проблема вас хвилює?»
Тут Кандидат, я бачу, вже нервує...
Враз кулаком об стіл він б'є:
«Я коментую! Коментую! Коментую!...» —
Скипів. Очима кида на поріг.
Що тут робити? Вийшли ми за браму,
Як кажуть, дай Бог ніг.
Оглянувся Савич і прицмокнув: «Рідна ж мамо!
Чи бач: на творах на моїх,
Займаючись не сродним ділом,
Яку хоромину скоментував —
Палац! Фортеція! Pro tanto villa!
А я в житті... й хатиночки не мав».

Дивак Сковорода! Йому не зрозуміло,
Що Кандидат був третій жук.
Такому не сакви й сопілочку до рук
(Іще чого б хотіли!) —
Йому дай певність, то і байку цю мою неспілу
Прокоментує так уміло,
Що ще, дивись, пролізе... в доктори наук!

КИСЛИЦІ

В Господаря був сад — хвалить не нахвалиться!
Ще дід — земля пером! — для внука насадив.
Яких то яблунь, груш, яких то слив!..
Уродять — любо подивиться.
Господар як на те і прихвастнуть любив:
«Не сад у мене, — каже, — диво з див!»
Та якось хтось його спинив:

Мовляв, ти менше б вихвалявся,
А більш про сад свій турбувався —
У ньому ж, глянь, молодняку нема.
«То й що? — Господар тут. — Дарма!
Нащо він здався?
Ми фрукту маєм круглий рік,
Садочку стане і на внучий вік».
Минали дні, літа... Хвалько довихвалявся.
Все повернуло в інший бік:
Сад постарів, посох — минулася дурниця...

Господар нині ходить в ліс — збира кислиці!

ДЕБАТИ

Четверту вже годину йдуть дебати.
Лев задоволений — він збори полюбляв
{Готов, було, не їсти і не спати,
Разів по сім на тиждень їх скликав).
А йшлось про те, що, всім на горе,
У лісі випав дощ, і як там не крути,
А по калюжі до контори
Сухим нікому не пройти
(Це свідчили і вуха і хвости).
Дебати йдуть. Той радить се, той те говорить!
Один — контору закриває,
Той — відтягти її на гору,
Ведмідь же радить почекать:
«Чого нам поспішать і турбуватись дуже?
Пригріє сонце — висохне калюжа!»
Нарешті, слово Лев узяв
І так почав:
«На даному етапі (Лев поправив гриву)
Розв'язуєм проблему ми важливу.
А подивіться: у цей час
Немає Зайця, Борсука між нас.
Це, я б сказав, відрив від колективу,
Це, я б сказав...» Але сказати не встиг,
Тут Зайчик — плиг:

«Прошу пробачення, що запізнився.
З калюжею возився:
Оце удвох із Борсуком
її засипав я піском».

Жаль, не вдалось ніяк узнати,
Чи й після в них точилися дебати.

ЗАПЕКЛИЙ КОНСЕРВАТОР

«Все йде вперед і до нових красот!
Усе міняє все, й себе усе міняє...
Про це не тільки я, солодкий Торт —
Спідничка навіть знає,
Шукаючи нових ефектів і висот.
І я... Міняюсь я! Недарма мій любитель —
Увесь жіночий персонал!
О, то вибагливий, тонкий цінитель!
Я стільbr /br /ки чув похвал
За візеруночки, за смак моїх есенцій
Та спецій...
В культурних колах я вживаюсь не хапком —
З лікером, з ромом, коньячком,
Принаймні — з кавою й чайком.
А він... А він з чим хоч, де хоч жується:
З гірчицею, із салом, з оселедцем,
Із хроном, перцем,
А то й — фе-фе! — із часником...
Ні в чому не міняється і трохи!
Яким він був ще за царя Гороха,
Такий і дотепер.
Хоча у нас, відомо, нині
Уже й консерви не консервативні...»
«Та хто ж цей консерватор?
Хто цей рутинер?
Хто так цурається обнови
й на поступ не зважа, немов осліп?»
Торт коротко відмовив: «Хліб!»

ПОЛТАВСЬКІ ГАЛУШКИ

Полтава! —

Одне тільки слово, красиве й ласкаве,
А душу бентежить до дна. Полтава, Полтава! —

І мова Наталки, проста й величава,
І сміх «Енеїди» луна.

Полтава, Полтава... Чи то ж дивина,
Що, їдучи знов по розлуці до неї,
Полтавець Полтаву в купе вихваляв?!

Хвалив свої парки і світлі алеї,
Замріяну Ворсклу між верб та отав,
А надто — окрасу Полтави всієї:
Дівчат чорнобривих, справжнісіньких пав!
Полтава, Полтава...

Знайшовся ж один — розсміявся, проява,
Мовляв:

«В Полтави лиш слави, що ті галушки».
Полтавець спинивсь. Подивився лукаво:
«А ви хоч їх їли?» — «А їв же таки». —
«І як?» — «А нічого. Бувають і гірші.
Лиш дива: дають, щоб їх їсти, шпички».
Полтавець підвівся: «І вам невтямки,
Що їли, шановний, ви зовсім щось інше?»
«Полтавські ж, полтавські — стояло в меню!
Здорові, як бриль ваш, — всього тільки й діла...»
«Облиште, — Полтавець відмовив, — облиште
бридню.

По вас мені видно: полтавських не їли...»

«Які ж тоді ваші, які?»

«Полтавські? Полтавські, шановний, такі...

Ну як пояснить, щоб було вам ясніше?..

Невже не казав вам ніхто?

Полтавські...

Як з'їсть чоловік, то відсотків на сто

Одразу стає розумнішим!

У курсі, товаришу?.. О!»

